

เมื่อทะเลที่บ้าน ไม่เหลืออะไรให้เรียนและเล่น

DAY 0

วิทยากรบรรยายเรื่องสิทธิกับสิ่งแวดล้อม ผู้อบรมทยอยจับกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม บรรยายภาคในงานอบรมของ EJF (Environmental Justice Foundation) เป็นไปอย่างเรียบง่ายตามกำหนดการที่ทีมงานแจกล่วงหน้า ก่อนจบงานกลุ่มของฉันเลือกนำเสนอประเด็น Climate change กับเด็ก ทำให้ฉันนึกถึงความทรงจำเกี่ยวกับเด็กชายคนหนึ่ง ที่ ณ ตอนนั้นฉันติดสอยห้อยตามเพื่อน(ช่างภาพในบทความฉบับนี้) ไปเก็บข้อมูลภาคสนามที่จังหวัดพังงาเมื่อประมาณ 4 ปีที่แล้ว

ความตื่นเต้นกับทะเลอันดามันครั้งแรกในชีวิตวัย 20 ต้นๆ ของฉันคงดึงดูดความสนใจจนน้องคนนั้นเผลอปากชวนฉันไปโดดน้ำทะเลทั้งที่ยังใส่ชุดนักเรียน โดยไม่สนเพื่อนนักวิจัยฉันที่กำลังทำงานอยู่ หรือแม้แต่ว่าแม่ที่ยืนอยู่ข้าง ๆ จะได้ยินและด่าไล่หลังมาไหม ฉันจำไม่ได้ว่าบทสนทนาระหว่างน้องกับแม่เป็นอย่างไร แต่สิ่งที่ฉันจำได้คือวันนั้นเราทั้ง 3 คนลงไปเล่นน้ำในทะเลและต่างสนุกกับการแข่งกันหาจับสัตว์ทะเลมาอวดกันเท่าที่จะหาได้

ความทรงจำและความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนเล่นน้ำของฉันและน้องหยุดนิ่งไปตั้งแต่ตอนนั้นตลอด 4 ปีหลังจากวันนั้น เรา(ฉันและน้อง)พูดคุยกันน้อยมาก ไม่มีการแลกเปลี่ยนช่องทางติดต่อเหมือนที่ใครหลายคนนิยมทำกัน อันที่จริง เราเห็นหน้ากันแค่ปีละครั้งตอนที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรจัดงานเทศกาลวันชนเผ่าพื้นเมืองที่กรุงเทพฯ แต่ก็แทบไม่มีโอกาสได้คุยกัน เพราะเราทั้งคู่ล้วนยุ่งอยู่กับงานของตนเอง จนกระทั่งฉันตัดสินใจกลับมาพบน้องอีกครั้งตามรอยความทรงจำใน *บันทึกการเดินทางไปห้าปี 2026 ฉบับนี้*

DAY 1

ต้นกล้า น้องผู้ชายที่ฉันพูดถึงและเคยได้ยินชื่อเสียงมาก่อนแล้วจากเพื่อน ๆ สมัยที่ฉันทำงานที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรและจากบรรดาผู้ที่ติดตามเรื่องราวการต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน แม้ในสายตาคนอื่น ต้นกล้าเป็นเยาวชนนักต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิให้กับสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ทว่าความทรงจำของฉันที่มีต่อน้อง ไม่ได้อยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวที่กรุงเทพฯ ห้องประชุมเสวนาในโรงแรม หรือนักพูดในงานเสวนาเพื่อสิทธิชุมชนงานใด ในความทรงจำของฉัน ต้นกล้าอยู่ที่ชายทะเล เด็กชั้นประถมตอนปลายคนหนึ่งเช่นเดียวกับอีกหลายคนในช่วงวัยเดียวกันที่กำลังสนุกกับการได้เล่นน้ำทะเล และเปิดกว้างมากพอที่จะชวนคนแปลกหน้าที่เพิ่งเจอกันครั้งแรกไปเล่นน้ำทะเลด้วยกัน แต่ด้วยเวลาที่ล่วงเลยไป เด็กประถมในวันนั้นกำลังจะเรียนจบมัธยมต้น สู่วัยมัธยมปลายแล้ว

“ถ้าเป็นเด็กประถม ตัวเล็ก ๆ เราเรียกเด็ก แต่ถ้าขึ้นมามัธยม ประมาณนี้(ต้นกล้า) เราเรียกวัยรุ่น” คำพูดของวิทวัส เทพสง นักบรรณรักษ์เรื่องสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลและพ่อของน้องต้นกล้า สื่อเป็นนัยว่า ต้นกล้าเติบโตขึ้นมาเป็นวัยรุ่นแล้ว มิใช่เด็กน้อยตัวเล็ก ๆ ในความทรงจำของเราอีกต่อไป เช่นเดียวกับที่ใครบางคนมักพูดกันว่าความเปลี่ยนแปลงในเด็กนั้นเกิดขึ้นได้เร็วมาก เด็กน้อยในวันนั้น เผลอแป๊บเดียวก็โตเป็นผู้ใหญ่แล้ว ฉันเพิ่งเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำนี้ เมื่อฉันชวนต้นกล้าไปเล่นน้ำทะเลเหมือนที่เราเคยทำตามความทรงจำที่มีเมื่อ 4 ปีก่อน แต่ต้นกล้าปฏิเสธกลับมา ที่แรกฉันเข้าใจไปเองว่าน้องไม่มีชุดมาเปลี่ยน แต่ภายหลังจึงได้เข้าใจว่าต้นกล้ามิใช่เด็กน้อยชาวมอแกลนที่จะไปเล่นน้ำทุกวันเหมือนเมื่อก่อนแล้ว โดยเฉพาะเมื่อเริ่มโตขึ้นเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น ที่การตัดสินใจไปเล่นน้ำจะมีความแตกต่างจากวัยเด็กอยู่มาก และการไปเล่นน้ำไม่ใช่จะไปได้ง่ายๆเหมือนในอดีต

“ทำไม่ล่ะ” - ฉันถามต้นกล้ากลับ แม้จะสามารถคาดเดาคำตอบคลาสสิกที่เดาได้ไม่ยากในยุคนี้ได้อย่างดี

“เดี๋ยวนี้เขาเล่นมือถืออยู่ในบ้าน ไม่ก็หาเล่นหาทำอยู่แคในหมู่บ้านกันหมดแล้วพี่ บ้านผมก็อยู่ข้างบน(บ้านบนไร่) ไม่ได้อยู่ข้างล่าง(ทับตะวัน) หลัง ๆ มานี้ผมก็ไม่ได้ลงมาเลย” - ต้นกล้าตอบผ่านประสบการณ์การสังเกตดูเด็กในละแวกบ้านตัวเอง เช่นเดียวกับชาวมอแกลนทับตะวันหลาย ๆ คนที่ตัดสินใจย้ายขึ้นไปอยู่บนไร่(บนภูเขา)มากขึ้น สภาพแวดล้อมของเด็กในวันนี้ที่เติบโตท่ามกลางสวนปาล์มน้ำมันและยางพารา จึงแตกต่างจากวัยเด็กในอดีตของผู้เฒ่าผู้แก่อยู่มาก

คำพูดของตนกล้าทำให้ฉันเริ่มสังเกตเห็นว่า ตั้งแต่ที่ฉันมาอยู่ที่กลางหมู่บ้านทับตะวัน ฉันแทบไม่เห็นเด็กเลยแม้จะเป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ก็ตาม ชีวิตจริงของคนทับตะวัน ผิดไปจากคำอธิบายในเอกสารวิชาการที่พูดถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ลูกจะเกาะติดพ่อแม่ไปหากินที่ทะเล และความเป็นจริงปัจจุบันก็ผิดไปจากความทรงจำ 4 ปีก่อนของฉันอยู่มาก ในความทรงจำของเราทับตะวันเป็นหมู่บ้านที่เคยมีเสียงอีกที่กึกโครมจากเหล่าเด็กที่รวมตัวกันทำกิจกรรม(เล่น) แต่ปัจจุบันกลับเงียบสงัดจนฉันกับเพื่อนอดสงสัยไม่ได้ว่า

“4 ปีที่ผ่านมา บ้านทับตะวันเปลี่ยนต่างไปจากความทรงจำของเราไปมากแค่ไหน?”

DAY 2

ฉันตัดสินใจปล่อยมือจากความทรงจำในอดีต และเริ่มต้นอัปเดตความทรงจำของทับตะวันใหม่จากบริเวณที่เรียกว่าหัวการัง (คนที่นี้เรียกสั้น ๆ ว่า หัวรัง) ปลายชายหาดของหาดทับตะวัน-อ่าวบางลึก ความเปลี่ยนแปลงอย่างแรกที่ต้นกล้าชี้ให้ฉันเห็น คือชายหาดที่ถูกกัดเซาะจนแทบจะไม่เหลือภาพเดิมอยู่เลย พื้นที่ชายหาดที่ 4 ปีที่แล้วเคยมีต้นสนและมะพร้าวให้คนที่ออกมาหาหมึก ว่ายน้ำหรือจอดเรือรอน้ำขึ้นได้หลบร่ม มีผู้ใหญ่หนึ่งจับกลุ่มพูดคุยรับลมริมหาด ภูน้ำทะเลกัดเซาะทุกปีจนเหลือแค่ทางแคบ ๆ และไม่เหลือที่ให้หลบแดดร้อนระอุของพระอาทิตย์ตอนบ่าย ส่วนคนที่กำลังหาหมึกว่ายน้ำก็น้อยลงจากเมื่อก่อนอย่างเห็นได้ชัด

“ที่จำได้มีัยที่เราเคยเดินเข้าไป เดียวนี้ไม่มีที่ให้เดินเข้าแล้ว... ทะเลมันกินเข้ามาเรื่อย ๆ ทุกปี พี่ คิดว่ากำแพงกันคลื่นทำให้กระแสน้ำเปลี่ยน หมึก-ปลาก็กินได้น้อยลงแต่พวกผมก็ทำอะไรไม่ได้”
- ต้นกล้าพูดถึงชายทะเลที่หายไป ที่เดียวกับอดีตที่เคยจอดรถมอเตอร์ไซค์พ่วงข้างไว้ก่อนจะลงไปเล่นน้ำทะเลด้วยกัน

“เดี๋ยวนี้คนบ้านเราไม่ทำประมง หันไปทำงานโรงแรมและรับจ้างกันหมดแล้ว เด็กก็เลยไม่มีพ่อแม่ให้ตามไปทะเลด้วย” ยายลาก หรือป้าลาก *หาญทะเล* ที่ตามพวกเรามาด้วย ตอบคำถามของฉันต่อจากคำตอบของต้นกล้า เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทับตะวันจนไม่สามารถทำประมงพื้นบ้านเหมือนอย่างในอดีตได้ การทำประมงของบ้านทับตะวันก็เปลี่ยนแปลงไปมากจากปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การขยายตัวของธุรกิจโรงแรมหลังโควิด-19 ทำให้ชุมชนเริ่มมีผู้ประกอบการร้านอาหารเข้ามาซื้อที่ดินทำร้านอาหารขายนักท่องเที่ยว ไปจนถึงการทำประมงที่มีปัญหาการลดลงของทรัพยากรทางทะเล แรงจูงใจทั้งหมดนี้ทำให้วัยรุ่นหลายคนรวมถึงผู้ใหญ่หันไปหางานอื่นทำ ทั้งอาชีพประมงไว้เบื้องหลังหรือเป็นแค่กิจกรรมเข้าสังคมของเพื่อน ๆ ในชุมชน

“พวกผู้ใหญ่เล็กทำประมงไปหลายคน แก่แล้วออกเรือไม่ไหวก็มี ไม่ต้องพูดถึงเด็กรุ่นใหม่ ไม่มีใครสานต่อเลย ประมงบ้านเราออกทะเลได้แค่ 5 เดือน ที่เหลือจอดเรือหลบมรสุม แล้วระหว่างนั้น ถ้าไม่ไปรับจ้าง เราจะเอาเงินจากไหนมาซื้อข้าว”- โกชวน หรือลุงชวน พูดถึงสถานการณ์การเลิกทำประมงและการตัดสินใจออกไปทำงานอื่นนอกเหนือจากประมงของคนบ้านทับตะวัน

ในสายตาของชาวประมง แม้จะฝึกฝนทักษะการทำประมงจนชำนาญแต่ก็เป็นคนละเรื่องกับ โชคชะตา แม้ชาวเลจะมีความรู้เกี่ยวกับทะเลในบ้านตัวเองเป็นอย่างดีแต่ก็ไม่มีอะไรรับประกันว่าออกทะเลแล้วจะได้ปลากลับมาทุกครั้ง การทำประมงจึงเป็นเรื่องของโชคชะตาด้วย แต่ทั้งนี้ การทำประมงในปัจจุบันเป็นเรื่องยาก ปัญหาการลดลงของทรัพยากรทางทะเลเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพประมงชายฝั่งทั่วประเทศไม่เว้นแม้แต่บ้านทับตะวัน ไม่ว่าจะอาชีพประมงชายฝั่ง (ที่ออกไปหาแหล่งหมึกโวยวาย) ที่มีน้อยลง หรือประมงพื้นบ้านทำลอบหมึกหอมและหมึกกระดอง ที่ปัจจุบันก็ได้ผลผลิตน้อยลงด้วย

“เมื่อก่อนได้เป็นสิบล้อ ต้องเอากังน้ำแข็งขึ้นเรือไปใส่ แต่ปัจจุบันเอาไปแค่ถังเล็กๆ พอ เพราะไม่ได้มีเยอะเหมือนเมื่อก่อนแล้ว” - โคนวย หรือลุงนวน ผู้ประกอบการอาชีพเรือประมงหมึกหอม ที่ฉันทตามขึ้นเรือระหว่างรอเด็กกลับมาจากโรงเรียน พูดถึงสถานการณ์การทำประมงในปัจจุบัน ระหว่างออกไปยกลอบจับหมึก ที่ชาวเลมองว่าอาชีพประมงกลายเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคงและไม่ดึงดูดความสนใจให้เด็กในชุมชนหันมาสืบทอดอาชีพตามผู้ใหญ่เหมือนในอดีตแล้ว

ในอดีต พื้นที่แถบนี้เรียกได้ว่าห่างไกลความเจริญ มีตัวเลือกในการประกอบอาชีพไม่มากนัก คนส่วนใหญ่จึงเลือกทำอาชีพประมงตามพ่อแม่และคนอื่น ๆ ในชุมชนซึ่งยังเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้พอเลี้ยงครอบครัวอยู่ แต่ปัจจุบันนี้สถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไป ทรัพยากรทะเลลดลง ภาพรวมปัญหาการทำประมงที่เพิ่มขึ้น เด็กในชุมชนมีการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าผู้ใหญ่ การคมนาคมที่สะดวกขึ้นอันเป็นผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งอันดามัน ชาวมอแกลนที่บ้ตวันมีตัวเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น หลายคนจึงเริ่มไปทำงานในรีสอร์ท-โรงแรม หางานรับจ้างทั่วไป ไปจนถึงค้าขายและเดินทางออกไปทำงานนอกบ้านอย่างงานขับเรือสปีดโบ้ทหน้าเที่ยวในพื้นที่ข้างเคียง อย่างเช่นที่ภูเก็ต เป็นต้น ในแง่ของรายได้ อาชีพอื่นจึงถือว่ามีความมั่นคงกว่าเป็นอย่างมากเมื่อเทียบกับการทำประมงที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน โจนวย (และผู้ใหญ่หลายคน) ยังมองว่าเศรษฐกิจในปัจจุบันเองก็เป็นเหตุผลสำคัญที่วัยรุ่นหลายคนตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพที่มีรายได้นั่นคงมากกว่าเมื่อมีโอกาส แทนที่จะมาทำประมงที่บ้านเป็นอาชีพหลัก

“ได้มา 8 ตัวก็ยังมีดี พอขายได้ค่าน้ำมันออกเรืออยู่ บางทีออกเรือไปนี่วิ่งน้ำมันเปล่า ไม่ได้อะไรกลับมาเลย” – โจนวยพูดหลังจากกั้ลอบที่มีแต่ความว่างเปล่าครั้งที่เท่าไรไม่รู้ เพราะฉันทหยุดนับไปตั้งแต่ครั้งที่ 50 แล้ว หมึกหอม 8 ตัว กับเวลาที่ออกเรือทั้งหมด 4 ชั่วโมง ที่ถือว่า “ยังดี” ทำให้ฉันเริ่มเข้าใจขึ้นมาบ้างแล้ว ว่าทำไมเด็กวัยรุ่นถึงเลือกจะไม่สานต่ออาชีพนี้ พร้อม ๆ กับการรับรู้ความจริงจากใครหลายคนว่าจำนวนเด็กในฝั่งบ้านบ้ตวันนั้นมีน้อยมากเมื่อเทียบกับฝั่งบ้าน

บนไร่ รวมถึงประชากรแฝงที่มองไม่เห็นเพราะออกไปอาศัยหรือทำงานข้างนอก ถนนเพชรเกษม และจุดกลับรถที่อยู่ไกลออกไปกลายเป็นกำแพงกั้นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับทะเล ปัจจุบันเด็กบนไร่หลายคนหลังเลิกเรียนเลือกที่จะอยู่ในหมู่บ้านมากกว่าการไปเล่นน้ำที่ชายหาด หรือแม้แต่จะข้ามไปฝั่งบ้านทับตะวัน

“แล้วจบบ.ปลายจะทำอะไรต่อล่ะ จะหางานทำเหมือนคนอื่นเลยหรือเรียนมหาลัยต่อ” – จัน กลับไปถามต้นกล้าที่กำลังจะขึ้นม.4 ปีนี้

“เรียนต่อพี่ คงขึ้นไปอยู่กรุงเทพฯ ผมคิดว่าจะเรียนต่อคณะนิเทศศาสตร์ ม.กรุงเทพ แต่ยังไม่ชัวร์นะ” – ต้นกล้าพูดถึงอนาคตตัวเอง พร้อมกับเล่าภาพรวมของชุมชนบ้านทับตะวัน-บนไร่ ที่เพื่อนรุ่นใกล้เคียงกันส่วนใหญ่ตัดสินใจจบการศึกษาขึ้นพื้นฐานแค่ม.6 แล้วเริ่มหางานทำทันที ส่วนคนที่เรียนปริญญาตรีก็จะเลือกไปเรียนที่ภูเก็ต แต่ก็มีคนเรียนน้อยมาก

DAY 3

ช่วงสายของวันที่ 11 มกราคม 2026 บรรยากาศของบ้านทับตะวันเงียบลงอย่างเห็นได้ชัด กระแสเลือกตั้งท้องถิ่นทำให้คนในชุมชนออกไปลงคะแนนเลือกตั้งกันหมด ถนนในชุมชนมีแต่รถตู้ของนักท่องเที่ยวริสอร์ท ทำให้จันรู้สึกแฉะและไม่รู้ว่าจะทำอะไรต่อดี ยายลากที่เห็นจันเดินวนไปวนมาในชุมชนอย่างไร้จุดหมาย จึงแนะนำให้จันตามไปหาคนอื่น ๆ ที่ออกไปเลือกตั้งที่หาดบางสักโดยการมอบหมายให้เด็กคนหนึ่งพาไป

“เดี๋ยวผมพาเดินไปเล่นน้ำทะเล สี่โมงครึ่งนะพี่ ไม่ร้อนแล้ว” – น้องแม็คโคร หลานของยาย ลาก นัดแนะกับฉันเพื่อไปดูบรรยากาศการประกาศผลการเลือกตั้งท้องถิ่นที่จัดที่ศาลาริมชายหาด บางลึกที่อยู่ถัดไปจากหมู่บ้าน ภาพของน้องแม็คโครซ้อนทับกับภาพของต้นกล้าในความทรงจำของ ฉันเมื่อ 4 ปีที่แล้วอย่างน่าประหลาด แถมความบังเอิญอีกอย่างหนึ่งคือแม็คโครมีอายุเท่ากับต้น กล้าเมื่อ 4 ปีก่อนพอดี

การเดินทางตามแม็คโครไปหน้าหาดบางลึก ทำให้ฉันได้คำตอบของคำถามที่อยู่ในใจของฉันกับ เพื่อนตั้งแต่วันแรก หมู่บ้านทับตะวัน บ้านของแม็คโครและยายลากในแผนที่อยู่ห่างจากทะเลแค่ ประมาณ 200 เมตรเท่านั้น แต่พอเดินจริงกลับไกลกว่านั้นมาก เพราะต้องเดินอ้อมที่ดินส่วนบุคคล ที่อยู่ติดทะเลวางเราไว้ซึ่งปัจจุบันเป็นรีสอร์ทและร้านค้าเกือบหมดแล้ว แม็คโครตัดสินใจพาเราเดิน ลัดไปยังทะเลผ่านถนนของรีสอร์ท เส้นทางต้องห้ามที่ตามปกติแล้วแม็คโครไม่เลือกเส้นทางนี้ เว้น แต่ว่าจะมีผู้ใหญ่ (ซึ่งก็คือฉัน) เดินไปด้วย ก่อนที่เราจะเดินเลาะไปตามหาดทรายจนถึงหาดบางลึก ที่อยู่ไกลออกไปเกือบ 2 กิโลเมตร

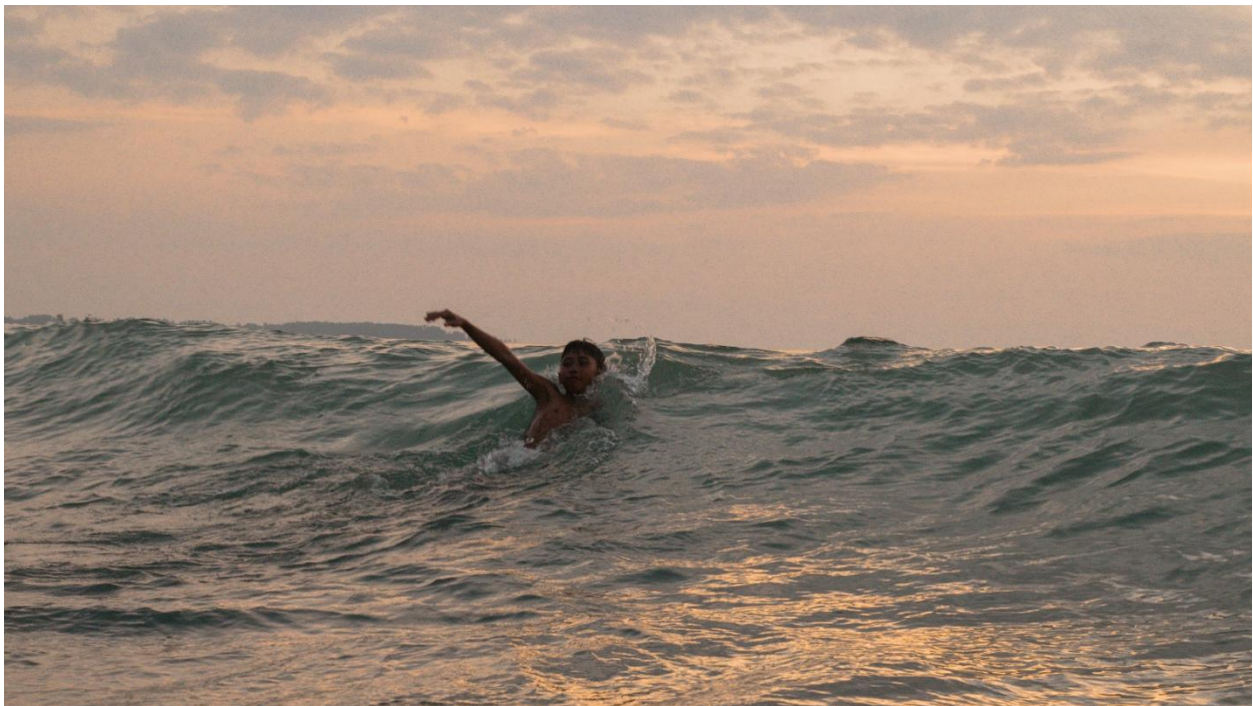
2 กิโลเมตรของหาดทับตะวัน-บางลึก ทำให้ฉันเห็นว่าการใช้ประโยชน์พื้นที่ชายทะเลมีความ แตกต่างกันเป็นอย่างมาก หน้าหาดของทับตะวันเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาพักรีสอร์ท หลัง ชายหาดขึ้นไปเป็นสถานบริการ ร้านอาหาร บาร์ นวดสุขภาพ บนหาดทรายเต็มไปด้วยร่มและเก้าอี้ เตียงที่ทางผู้ประกอบการนำมาให้บริการนักท่องเที่ยวที่นอนอาบแดดเรียงกัน ผิดจากหาดบางลึกที่ เป็นที่สาธารณะ และนักท่องเที่ยวไทยไม่ชอบแดดแต่ชอบเล่นน้ำ หาดบางลึกจึงมีบรรยากาศที่ดูจะ เป็นใจต่อการลงเล่นน้ำได้อย่างสบายใจมากกว่า

“ลงน้ำเลยมัยพี” – แม็คโครถามหลังจากพาฉันมาขึ้นดูการประกาศผลการลงคะแนนลักพักหนึ่ง ฉันตอบตกลง ทั้งสัมภาระทั้งหมดไว้บนเรือแล้ววิ่งลงน้ำตามหลังแม็คโครไปติด ๆ เราทั้งสองคนลงไปเล่นน้ำ แต่เล่นได้ไม่นานก็ต้องสลับขึ้นมาอยู่บนหาดเพราะความคั้นจากแดนทะเล

“ไม่รู้สึกคั้นบ้างหรือ” – ฉันถามพร้อมเอามือเกาหลังและข้อพับแขน

“คั้น...แต่ผมชินแล้ว” – แม็คโครตอบระหว่างสังเกตเห็นว่าฉันพยายามทนอาการคั้น จนผ่านไปลักพัก น้องแนะนำให้สลับเล่นบนบกกับในน้ำเพื่อลดอาการคั้น *“ขึ้นก่อนก็ได้พี ไปเล่นปั่นบอลทรายแข่งกันข้างบนก็ได้ เดี่ยวผมเล่นให้ดู”* แล้วเราก็มขึ้นไปเล่นปั่นทรายกัน แต่ผลอแป็บเดียว แม็คโครก็ขอตัวไปเตะบอลกับเพื่อนที่โรงเรียนที่มาเล่นฟุตบอลที่ชายหาด ลักพักวิ่งไปตามเพื่อนที่มาปั่นจักรยาน วนกลับมาแกล้งเพื่อนผู้หญิงรุ่นพี่ที่กำลังขุดหลุมทรายเล่นอยู่ข้างฉัน ก่อนจะชวนฉันวิ่งลงทะเลไปเล่นน้ำกับเพื่อนผู้ชายด้วยกันต่อ ภาพของเด็กผู้หญิงที่ก่อทราย นั่งดูพระอาทิตย์ตกดิน และเด็กผู้ชายที่เกาะเรียงกันหันหลังสู้คลื่น ทำให้ภาพทะเลแตกต่างจากภาพที่ผู้ใหญ่เล่าเป็นอย่างมาก

สำหรับผู้ใหญ่ ทะเลหรือชายหาดเป็นพื้นที่สำหรับประกอบอาชีพ เป็นที่จอดเรือ หรือหาหอยหาปลา ต่างจากเด็กที่ทะเลเป็นสนามเด็กเล่นที่สามารถเล่นน้ำได้โดยไม่มีเรื่องต้องกังวลอะไรมาก ส่วนกลุ่มวัยรุ่น ความสนุกของการเล่นน้ำทะเลค่อย ๆ ลดลง เริ่มหันไปสู่ความสนุกแบบใหม่ จากเล่นน้ำทะเล ก็เปลี่ยนเป็นดูพระอาทิตย์ตกดิน นั่งรับลมชมวิวเสพบรรยากาศ การหาจับสัตว์น้ำก็

เป็นเพียงกิจกรรมงานอดิเรกยามว่างที่ทำกับเพื่อน หรือช่วยผู้ใหญ่ในครอบครัวที่ยังประกอบอาชีพนี้

ที่กรุงเทพฯ หรือในรั้วสถาบันการศึกษา ในเวทีงานประชุมวิชาการ ฉันเห็นนักวิชาการชุมชนหลายคนพูดถึงปัญหาการขาดแคลนการสืบทอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนว่าเกิดจากคนรุ่นใหม่ปฏิเสธการสืบทอดอาชีพเดิมของที่บ้าน แต่สิ่งที่ฉันเห็นจากเด็กเหล่านี้ คือความรู้ที่ถูกนำเสนอออกมาอีกแบบหนึ่ง ไม่ใช่ภาษาที่เราใช้พูดคุยกันในโลกวิชาการ ไม่ใช่ภาษาที่มีเป้าหมายเพื่อหาอยู่หากินแบบผู้ใหญ่ แต่เป็นภาษาที่นำเสนออยู่ในการเล่นในชีวิตประจำวัน อยู่ในการดูพระอาทิตย์ที่กำลังลับขอบฟ้า อยู่ในแนวคลื่นที่แม่โคโรและกำลังมองเพื่อหันหลังและกระโดดใส่ให้ถูกจังหวะ เป็นภาษาและความหมายของทะเลและพื้นที่ธรรมชาติอื่น ๆ ในฐานะสนามเด็กเล่น ที่ฉันพบเห็นตลอดเวลาที่ทำงานภาคสนาม ที่ต่างไปจากมุมมองของผู้ใหญ่ในชุมชน ฉันจึงหันไปถามแม่โคโรเพราะสงสัยว่าช่วงคลื่นลมแรงก็ยังมาที่ทะเลหรือ เพราะโกชวนและโกนวย ตอบคำถามฉันไปก่อนหน้านี้อแล้วว่าทั้งสองหยุดทำประมง จอดเรือไว้ในป่าชายเลนแล้วไปทำงานอื่น และผู้ปกครองหลายคนก็คงไม่ยินดีนักถ้าลูกตัวเองจะไปทะเลในช่วงคลื่นลมแรง

“ยังมาพี่ ผมชอบ คลื่นแรงมันเล่นสนุกดี แต่ต้องบอกพ่อแม่ก่อน ไม่มีผู้ใหญ่มาด้วยเหมือนที่มากับพี่นี้แหละ ถ้าไม่มีผู้ใหญ่มา บางคนก็มาได้ บางคนก็ไม่ชวนเพราะพ่อแม่เขาไม่ให้มา”
แม่โคโรตอบพร้อมบอกว่าช่วงเดือนมกราคมนี้เป็นช่วงปลอดมรสุม ลมไม่แรง ทะเลจึงไม่ค่อยมีคลื่น

ลูกใหญ่ ก่อนจะพูดศัพท์เทคนิคแบบเดียวกับที่ผู้ใหญ่ชาวมอแกลนพูด แม้กำแพงความต่างของภาษาทำให้ฉันไม่เข้าใจความหมายในสิ่งที่น้องพูดทุกคำแต่ก็พอจับใจความได้ว่าแม่โคโรได้รับการสอนจากพ่อแม่ที่เคยทำประมงและผู้สูงอายุในชุมชนที่แม่โคโรไปช่วยทำประมงอยู่บ้างเป็นครั้งคราว และพยายามอธิบายคลื่นลมในทะเล ณ วันนั้นตามความเข้าใจของเขา

พระอาทิตย์กำลังลับขอบฟ้า ฉันเห็นต้นกล้า และอีกหลายคนยืนถ่ายรูปพระอาทิตย์อยู่บนหาด ฉันจึงโบกมือตะโกนเรียกต้นกล้าให้ลงมาเล่นน้ำทะเลด้วยกัน แต่ต้นกล้าหัวเราะและส่ายหัวปฏิเสธที่จะลงน้ำตามเดิม พร้อมยกกล้องขึ้นมาถ่ายรูปต่อ *“เด็กคนนั้นที่เคยโดดน้ำได้แม้จะใส่ชุดนักเรียนอย่างไม่เกรงกลัว ปัจจุบันกลัวน้ำทะเลไปซะแล้ว”* ฉันคิดคำแซวต้นกล้าในใจก่อนหันหลังกลับไปเล่นน้ำกับเพื่อนและแม่โคโรต่อ จนรู้ตัวอีกทีแม่โคโรสังเกตเห็นว่าคนอื่นขี้อายกลับบ้านกันหมดแล้ว เราจึงเลิกเล่นและเดินกลับด้วยกัน

DAY 3.5

“ถ้าไม่มีพี่หรือผู้ใหญ่มาด้วย พวกผมต้องเดินอ้อมไปอีกทาง” แม่โคโรพูดขึ้นระหว่างที่เราเดินริมชายหาดผ่านรีสอร์ตกลับไปยังหมู่บ้านตามเดิม สื่อให้เห็นถึงระยะทางไปทะเลที่ไกลขึ้น สวนทางกับทะเลที่กัดเซาะเข้ามาและความเป็นเมืองที่เข้ามาเคาะประตูถึงหน้าบ้าน และฉันเข้าใจขึ้นมาบ้างแล้วว่า ทำไมต้นกล้า และใครหลายคนถึงพูดกับฉันว่าเด็กบ้านทับตะวันก็ยังชอบพาคนนอกไปเล่นน้ำทะเลอยู่ เพราะการเล่นน้ำทะเลทุกวันไม่ใช่กิจกรรมทั่วไปของเด็ก ๆ อีกต่อไปแล้ว ความเป็นเมือง หรือความเป็นสมัยใหม่ที่ใครหลายคนนิยมพูดกัน กำลังนำพาเด็กออกจากทะเลผ่านการใช้ชีวิตประจำวันหลังเลิกเรียนที่เปลี่ยนไป ฉันถามเด็ก ๆ หลายคนว่าตอนเย็นไปทำอะไรกันถ้าไม่เล่นน้ำทะเล หลายคนตอบว่าไปเรียนพิเศษภาษาอังกฤษ

“มีคนมาสอนภาษาอังกฤษอยู่ในบ้านทับตะวันพี่ สอนวันจันทร์ พุธ ศุกร์ ฟรีด้วย” ฉันจำได้ว่าแม่โคโรก็พูดกับฉันไว้เหมือนกันว่าตัวเขาก็ไปเรียนภาษาด้วย แต่บางวันก็ไม่ไปและมาเล่นน้ำที่ทะเลบ้าง ฉันถามผู้ใหญ่หลาย ๆ คน ว่าคิดเห็นอย่างไรกับมิชชันนารีที่เข้ามาสอนภาษา หลายคนมองว่าเป็นโอกาส โกชวนบอกฉันว่าทุกวันนี้ทับตะวันมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเยอะทุกวัน *“แต่คนบ้านเราคุยกับเขาไม่ได้เลย ถ้าเด็กวัยรุ่นพูดได้ อย่างน้อยเขาก็น่าจะเห็นโอกาสในการทำงานอยู่ที่บ้านได้ไม่ต้องออกไปหางานทำข้างนอก”* ดูเหมือนธุรกิจร้านขายของชำ จะเป็นเพียงสิ่งเดียวที่ยึดโยงเศรษฐกิจของชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยวโดยคนต่างชาติ *“แต่ไปเรียน พวกผมก็พูดไม่ได้อยู่นะ”* อยู่ ๆ แม่โคโรก็อาสาเป็นตัวแทนเด็ก ดับอนาคตที่ผู้ใหญ่วาดฝันถึงอนาคตชุมชนมอแกลนไว้ก่อนที่บทสนทนาระหว่างเราจบลงด้วยการถามถึงอนาคต คำถามที่ดูจะเคร่งเครียดเกินกว่าวัยอย่างการตัดสินใจเรียนต่อที่ไหนในระดับชั้นมัธยมต้น อาชีพที่อยากทำในอนาคต ที่น้องตอบกลับมาสั้น ๆ แค่อ*“ไม่รู้เลย”*

ก่อนกลับกรุงเทพ ฉันบอกลาผู้ใหญ่หลาย ๆ คนที่ให้ความอนุเคราะห์ดูแลฉันเป็นอย่างดี ตลอดเวลาที่เก็บข้อมูลอยู่ที่บ้านทับตะวัน-บนไร่ ฉันบอกลาแม่โคโรที่ต้องรีบเข้านอนเพื่อตื่นมาเรียนในวันถัดไป เช่นเดียวกับฉันที่ต้องขับรถกลับกรุงเทพเพื่อไปเรียนเหมือนกัน *"ผมไปก่อนนะพี่...ไว้มาเล่นกันอีก"* แม่โคโรกล่าวทิ้งท้ายก่อนหันหลังเดินกลับบ้าน ส่วนฉันก็พูดขอบคุณและบอกลาแม่โคโรกลับไป

ฉันไม่รู้ว่า ครั้งต่อไปที่ฉันจะได้มาทับตะวัน หรือมีโอกาสเจอน้องอีกครั้งคือเมื่อไหร่... เดือนมีนาคมที่เขาจัดงานเทศกาล งานวันชนเผ่าพื้นเมือง หรืองานอื่นใดที่ฉันมีโอกาสได้แวะผ่านไปแถวทับตะวัน 1 ปี 2 ปี หรือ 4 ปีเหมือนที่ฉันกับต้นกล้าเป็น การบอกลาแม่โคโรของฉันอาจไม่ใช่บอกลาแบบปกติทั่วไปเหมือนที่ผู้คนกล่าวคำร่ำลาเพื่อหวังจะพบกันใหม่ ถ้าเช่นนั้นแล้ว คุณ...ผู้ที่กำลังอ่านบันทึกนี้อยู่ คิดว่าฉันบอกลาอะไร?

ฉันอาจจะบอกลาต้นมะพร้าวต้นสุดท้ายที่รอวันโดนคลื่นกลืนหายไปทะเล....

ฉันอาจจะบอกลาอาชีพประมง เรือและอุปกรณ์ประมงต่าง ๆ ที่อาจไม่ได้เห็นที่บ้านทับตะวันอีกแล้ว

ฉันอาจจะบอกลาต้นมะขามและทุ่งหญ้าที่ถูกเปลี่ยนไปรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

แต่จริง ๆ แล้ว ฉันบอกลาเด็ก ที่ฉันไม่ได้หมายความว่าฉันจะไม่ได้เจอน้องอีก สิ่งที่ฉันบอก
 ลากจริง ๆ คือ “ความเป็นเด็ก” ที่เด็กทุกคน รวมทั้งเรา (ฉันและคุณที่กำลังอ่าน) ลดลงหรือหล่น
 หายไปสักแห่งในเส้นทางของการเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ เพราะครั้งหน้าแม่ใครอาจจะไม่ชวนฉันไป
 เล่นน้ำทะเลอีก หรือแม้ฉันจะเป็นฝ่ายเอยชวน แม่ใครก็อาจจะปฏิเสธเพราะโตจนไม่อยากจะเล่นน้ำอีก
 ต่อไป

...อันที่จริง อาจไม่มีแม่แต่ชายหาดที่อยู่ใกล้พอจะให้เราหรือใครในห้าปีข้างหน้าสามารถเดินไป
 เล่นได้โดยไม่เหนื่อยกับการเดินอ้อมรีสอร์ทและร้านอาหารไปซะก่อน หรือเลวร้ายที่สุด บ้านห้าปีข้างหน้า
 อาจเหลือเพียงในความทรงจำของคนโต ผู้คนย้ายไปอยู่บนไร่มากขึ้น

วันนั้น เด็กมอแกลนอาจจะโหยหาทะเลเพิ่มขึ้น อยากเล่นน้ำทะเลเพิ่มขึ้น เหมือนกับฉันหรือ
 เด็กในเมืองทั่วไปที่ร้องขอให้พ่อแม่พาไปเที่ยวทะเล แต่นั่นไม่ใช่เพราะความผูกพันกับทะเลตามเรื่อง
 เรากาฬจำชาวทะเล แต่เพราะวันนั้นไม่มีทะเลอยู่ข้างบ้านให้พวกเขาไปเล่นได้ทุกวันแล้วต่างหาก...

.....
 *ผลงานชิ้นนี้ได้รับการสนับสนุนจากสหภาพยุโรป ผ่านโครงการของมูลนิธิความยุติธรรม
 เชิงสิ่งแวดล้อม (EJF)

ผู้เขียน

เรื่อง ธนพล เลิศเกียรติดำรงค์/ภาพ นิณามิล หะยีชะ